

ספרי היהלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
חג הסוכות

שבת קודש אכסוף נעים שבת בקדושת השבת וסגולתה

אמות ברשות הרבים בשבת (ר"ה ט:),
וכן כאשר חל פורים ביום השבת שתקנו
חכמים להקדים את קריאת המגלה, שמה
לך אצל בקי ללמוד את סדר קריאתה
ועיבירה ארבע אמות ברשות הרבים
(מגילה ב.).

לולב ממועקים

אם בשופר, תקן רבן יוחנן בן זכאי
שניתן לתקוע גם כשחל בשבת, בלולב
לא מצאנו שום הסתייגות מאותה תקנת
חכמינו, ללא חילוק בין מקום שישנו בית
דין קבוע, או ירושלים עיר הקודש.

כמה מפתיע לגלות, שאף על פי כן, היו
שבקשו להתיר נטילת לולב ביום טוב
ראשון שחל בשבת!

פרשייה זו מובילה אותנו לאותם ימים
אפלים וחשוכים, כמותם לא עברו על
ישראל מאז היותו לגוי, ולאותה גבורה
יהודית מפעימה שנתגלתה במלוא עוזה
והכחתה את החמה ביפעתה.

אותה גבורה שהפנינו יהודים מושפלים,
מורעבים, מרוטים וחבולים, יהודים
שלקח מהם כל היקר והקדוש להם,
יהודים שהתעללו בהם בצורה האיזומה
ביותר שלא ניתן להעלות על הדעת,
יהודים שאבדו לנגד עיניהם את כל מה
שנתן היה לאבד.

ומה שהעסיק אותם באותו טרור תת-
אנושי היה להספיק ולחטף מצווה
נוספת, להפליג בדבר תורה, ולהכריע
בדבר הלכה.

כמה וכמה ספרים נכתבו בעצומם של
אותם לילות נוראים, כמה וכמה שאלות
הלכתיות נדונו בבונקרים שבגטאות,
וכמה וכמה סוגיות חמורות נתלבנו
במחנות ההשמדה והמוות, האחד מתוכם
הוא הספר 'ש"ת ממועקים', ששמו רומז
לאותם מעמקים של מדורי גיהנום בהם
נתחבר.

המחבר הוא הגאון רבי אפרים אשרי
זצ"ל, ששהה בשנות המלחמה בגטו
קובנא, ושמש בה כמורה הוראה לצד רב
העיר הגאון הנודע רבי אברהם דב כהנא
שפירא זצ"ל, בעל 'דבר אברהם'.

גם בתוכני הגטו המשיך רבי אפרים
להרביץ תורה, והקים את חבורת 'תפארת
בחורים' שקיימו שעורי תורה במסירות
נפש.

את כל התשובות ההלכתיות שהשיב
באותן שנים איומות הטמין רבי אפרים
באדמו, ולאחר המלחמה הוציא אותן
מן המחבוא והדפיס אותן בספרו 'ש"ת
'ממועקים' על חמשת חלקיו, בין הכתבים
מצאנו את השאלה הבאה (חלק ד סי' ה):

המשך בעמוד ד'

מצוות לולב ביום טוב שחל בשבת

שב ואל תעשה

אין לך מצווה הנגיבה על ישראל כמצוות
נטילת לולב. בכל הדורות הוילו עליה
כספם וזהבם, מסרו עליה את נפשם,
והדרו בה בכל מיני הדורים.

מי שלא ראה שמחתו של יהודי האוחז
בידיו את הלולב ומיניו, לא ראה שמחה
של מצווה מימיו.

על אף כל האמור, ביום השבת, נמנעים
אנו מלקיים מצווה זו, על אף שאין
בנטילת ארבעה מינים חילול שבת.

לא זו בלבד בששת ימים אחרונים של
חג, שמצוות הנטילה מחוץ למקדש היא
רק מדרבנן, כזכר לנטילת הלולב בבית
המקדש, אלא אפילו כאשר חל יום טוב
ראשון בשבת - שבו מצווים אנו מן התורה
לטל את הלולב, גזרו חכמים לבטל מצווה
כה חביבה, ולהמנע מן הנטילה.

בפרט תגדל התמיהה, כאשר נבין שבשנה
שזכו אין אנו מקיימים כלל את המצווה
מן התורה, כיוון שבשאר הימים אינה
אלא מדרבנן!

על מה ולמה ראו חכמינו לבטל מצווה
יקרה וחביבה זו?

טעם הדבר נתפרש בפרק רביעי של
מסכת סוכה (מג.), שחששו חכמים
שימצאו אנשים מישראל שאינם בקיאים
בהלכות הלולב וסדר הנענועים, ומתוך
טרדתם יוליכו את הלולב עימם אל החכם
ללמוד, ועיבירו את הלולב ארבע אמות
ברשות הרבים ביום השבת ונמצא שעברו
על איסור מן התורה.

ואמנם בזמן בית המקדש, היה הלולב
נטל ביום טוב ראשון אף כשחל בשבת,
משום שלא ידחו חכמינו את המצווה מן
התורה אלא רק זכר למקדש, אולם לאחר
חורבן הבית אסרו את הנטילה בשבת
כלל, מפני בני המקומות הרחוקים שאינם
יודעים בברור באיזה יום הוקבע החג,
ואינם יכולים לטול את הלולב ביום טוב
ראשון של חג מפני הספק, שמה אין זה
יום טוב היום, ועל מנת להשוות את כל
ישראל שלא ינהגו אלה בכה ואלה בכה,
ביטלו את נטילת לולב אפילו ביום טוב
הראשון שמצוותו מן התורה (רמב"ם לולב
פ"ה י"ה).

חשש זה, שמה יעבירו את הלולב
ברשות הרבים, נאמר גם לגבי תקיעת
שופר בראש השנה שחל בשבת, שגזרו
חכמים פן יוליכו את השופר אל החכם
ללמוד סדר התקיעות ויעבירוהו ארבע

על המועד

נצוצי אורה עשנב
יעי העינים העקודשים

מצוות הסוכה וכוונותיה

אור מקיף ואור פנימי

מה גדולה היא מעלת האמונה בבורא יתברך,
אשר הוזכה לה מקיפים אותו משמים בחסדים
לרב, וכפי שנאמר (תהלים לב י'): 'הבוטח בה'
חסד יסובבנו', וזאת מלבד מנוחת הנפש
והשלווה הפנימית להן זוכה אדם שחי כל חייו
באמונה ובטחון.

ולזה אנו זוכים בחג הסוכות. הסוכה היא
משכן האמונה, ובשבתנו בה זוכים אנו לראות
עין בעין את השגחת הבורא עלינו השומרנו
ומגן עלינו מכל רע, ועינו עלינו בשעה זו
להאיר את נשמתנו באור השכינה ולסובבנו
בחסדים ורחמים גדולים.

וכידוע, אין מצווה הסובבת ומקיפה את כל
מהות האדם כמצוות הסוכה.

הרי מצוות רבות נעשות על ידינו מדי יום
ביומו וזמננו מסוימים במעגל השנה, אך
בשונה מכל המצוות הנעשות לרב על ידי
חלק מגופנו, אם כפה ואם ביד, מצוות הסוכה
מקיפה ומאחדת את כל הווייתנו היות וכדי
לקיימה עלינו להכנס אליה ולשהות בתוכה.

בספרו '**שער הכוונות**' (חג הסוכות דרוש ד) חדש
בכך רבנו האריז"ל דברים נוראים:

עת זוכים אנו לשבת בצלה של הסוכה,
מוקפים אנו באורות השכינה הקדושה, ולכן
נקראת הסוכה **בוהר הקדוש** (ח"ג קג.) 'צלא
דמהימנותא', כי 'מהימנותא' היא השכינה
הקדושה הנקראת אמונה, ודומה הדבר לאמת
המסככת ומגנה על בניה מכל פגע רע, וכך
השכינה פורשת כנפיה להגן ולשמר על בני
ישראל בשבתם בסוכה.

וכתב הרב הקדוש רבי ירחמיאל ישראל יצחק
מאליכסנדר זי"ע בספרו 'שמח ישראל' (פר'
האוינו אות ה'), שבפסח אוכלים מצה שהיא
'מיכלא דמהימנותא' - מאכל האמונה (זה"ק
ח"ב קפג:), ובסוכות אוכלים בסוכה שהיא 'צלא
דמהימנותא' - צל האמונה, וההבדל ביניהם
הוא שבפסח נכנסת האמונה בתוך האדם
ובסוכות האמונה מקיפה אותו מבחוץ.

ויש להוסיף על דבריו, שבאכילה בסוכה זוכים
גם לאור מקיף וגם לאור פנימי; כי הסוכה
מקיפה את האדם ועצם הישיבה בה מזכה
אותו באור המקיף, וכשאוכל בסוכה הרי זו
אכילת מצווה הנכנסת בתוך גופו. ונמצא
שבשעת האכילה הרי הוא מוקף באור המקיף
מחמת צל הסוכה, וכן הוא מתמלא באור
פנימי מחמת אכילת מצווה הנכנסת במעי,

והרי הוא מוקף באורות קדושה מבית ומחוץ.
ובאור הדברים כי יש בחינת אור מקיף הסובב
את האדם מבחוץ, ויש בחינת אור פנימי
השורה בתוך האדם, והאור הפנימי מזכך את
פנימיות האדם ומקדש אותו, והאור המקיף

מזכך ומקדש את חיצוניות האדם, ועל ידי
מצוות אלו זוכים להזדכך בכל הבחינות הן
בפנימיות האדם והן מחוצה לו.

ובהיות בני ישראל בגלות מצרים ירדו
במדרגתם מאוד עד ששקעו בארבעים
ותשעה שערי טומאה, וביציאתם ממצרים
היו צריכים להתנקות ולהטהר מבית ומחוץ
מזוהמת מצרים, ולשם כך נתנה להם מצוות
אכילת מצה הממשיכה אור פנימי לתוך גופו
של האדם, וגם לאחר יציאתם הקיפם בענני
הכבוד תחת צל השכינה. נמצא שהיו בני
ישראל מוקפים מבחוץ באור המקיף ומבפנים
באור הפנימי, וכל זה כדי לזכך גופם מזוהמת
מצרים, שהיו קדושים מבית ומבחוץ.

בר מצווה ותורה אור

עוד כתב **רבנו האריז"ל**, שהאור המקיף
השורה עלינו בסוכה הוא מהארת תורה
שבכתב ותורה שבעל פה.

ויש להבין, מה שיכית יש בין שני חלקי
התורה למצוות הסוכה?

ונראה לבאר על פי מה שכתב הגאון רבי
מאיר פאפירש בספרו 'אור הישר' (עמוד התורה
פ"א) שלאחר מיתת האדם מלווים אותו שני
עמודים לפני מטתו, עמוד הענן ועמוד האש,
עמוד הענן רמו לתורה שבכתב ועמוד האש
רמו לתורה שבעל פה.

וביאור הענין על פי המבאר **במדרש** (תנחומא
תשא לו) ששעלה משה רבנו למרום היה
הקדוש ברוך הוא לומד עימו תורה שבכתב
ביום ותורה שבעל פה בלילה. נמצא שתורה
שבכתב היא הלמוד של היום ותורה שבעל
פה היא למוד הלילה, ועמוד הענן ששמש
ביום הוא בחינת תורה שבכתב, ועמוד האש
ששמש בלילה הוא בחינת תורה שבעל פה,
וכשזוכה אדם, וכויות התורה שלמד מלוות
אותו לפני מטתו.

ולפי זה יש לומר שהרי מצוות הסוכה היא זכר
לענני הכבוד שהיו בין ביום ובין בלילה, אם כן
הסוכה כוללת גם את בחינת היום שהיא תורה
שבכתב, וגם את בחינת הלילה שהיא תורה
שבעל פה, ולכן כתב רבנו האריז"ל ששני
אורות התורה שבכתב ושבעל פה נכללים
באור המקיף של הסוכה.

דרך מצותך ארצה

כעת נפנה להבין מדוע קבעה תורתנו לחג
את חג הסוכות מייד לאחר סיום ימי התשובה,
ראש השנה ויום הכיפורים, כי בוודאי לא
לחנם נקבע כן וטעם יש בדבר.

בספרו 'ערוות דבש' (ח"א דרוש א) פרש הגאון
רבי יהונתן אייבשיץ בטוב טעם את קביעות
חג הסוכות על פי המבאר בתורה בענין
הנהגת האדם כשמבחין בנגעים הבאים על
ביתו.

המשך בעמוד ב'

בבוא אדם אל ביתו ומבחיך בנגע צרעת על קירות הבית, עליו ללכת אל הכהן ולספר לו "כנגע נראה לי בבית" (ויקרא יד לה) כדי שיבוא הכהן לראות ולהבחין האם מדובר בנגע טמא אם לאו, וכשמגיע הכהן ומבחיך שהנגע טמא, על האדם לפנות את כליו מביתו טרם יפסק הכהן את דינו של הנגע ויצווה לנתץ את הבית ולשברו.

ובכן יבאר בדרך דרוש, שהרי אמרו **חכמינו ז"ל במסכת תענית (א.)** שאבני מקורות ביתו של אדם מעידים על מעשיו וכפי שנאמר (חבקוק ב יא) "כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה", וכשנראים נגעים בביתו סימן הוא שמעשיו אינם ראויים, ועליו לשבר את הבית כדי לכוון ולנתצו על ידי תשובה ומעשים טובים.

עבור תהליך זה זוכים אנו מדי שנה בשנה לימים הנוראים, בהם מפשפשים אנו במעשינו ותרמים אחר נגעי העוונות הנראים בתוכנו ושבים עליהם בתשובה שלמה עד שביום הכיפורים אנו שוברים כליל את הבית ומטהרים אותו מכל כתם עוון.

ויציאתנו מהבית אל הסוכה לאחר מכן, לרמז ששברנו ונתצנו כביכול את ביתנו על כל כתמיו ועוונותיו, וכיוון שאין לנו בית לכן בורחים אנו לחסות בצל השכינה במצוות הסוכה מתוך טהרה ושלמות הנפש.

ויודעים דברי **חכמינו ז"ל** (פסיקתא דרב כנא, נספחים ב פרשה אחרת, ד"ה באספן) שבאור טעם היציאה אל הסוכה, שמא נגזרה על האדם חובת גלות בימי הדין, ותתקיים ביציאתו לסוכה וכך אכן אנו אומרים ב"יה רצון" בעת הכניסה לסוכה "ובזכות צאתי מליאת החוצה ודרך מצותי ארצה, יחשב לי זאת כאלו הרוחקתי נדוד".

אולם בדברי רבי יהונתן אייבשיץ האומרים מבאר יותר מזה, כי היציאה אל הסוכה אינה באה רק לכפרת פשע, אלא היא עצמה מרחיקה את האדם מן החטא, על ידי שמכניס עצמו בצל כנפי האמונה, כי הסוכה היא ביתו של הקדוש ברוך הוא ועל ידי הכניסה לתוכה מסלק האדם מעליו את שלטון היצר ונגעי העוונות שהיו דבוקים בנשמתו.

בין ישראל לעמים

על כך הביא רבי יהונתן אייבשיץ את דברי **חכמינו ז"ל** בתחלת **מסכת עבודה זרה (ב.)** - שלעתיד לבוא יביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ויניחו בחיקו, ויאמר למי שעסק בה שיבוא ויטל שכו.

כמובן שגם אומות העולם יבואו לפניו יתברך וינסו לקבל שכרם, אך מאחר שכבר הציע להם הקדוש ברוך הוא לקבל את התורה טרם נתנה לבני ישראל, לא יהיה להם פתחון פה לטעון שלא קיימו את התורה משום שלא קבלוה, ולכן ינסו תחלה להמעיט בערכם של בני ישראל ולטעון עליהם שאינם מקיימים את התורה, אך אז יביא הקדוש ברוך הוא עדים שיעידו על ישראל שקיימו את התורה, ויסתתמו כל טענותיהם.

ועדיין לא יתייאשו אומות העולם מלנסות ולקבל שכר. בנסיון שני יבוא לפני הבורא ויבקשו ממנו: "רבנו של עולם, תנה לנו מראש נעשית" - מבקשים אנו לקבל כעת את התורה ולקיימה מעתה ויחשב לנו כאלו קבלנוה מלפני שנים ארוכות.

בשמע הבורא את הצעתם התמוהה יאמר להם: "שטוים! שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?! אלא, אף על פי כן, מצווה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה". היינו שינסה הבורא את האומות במצוות סוכה כדי לבדוק אם יקיימוה וייתן להם שכר.

והטעם שישכים הבורא להצעה שכזו, אף שאין דרכו ומדתו לתת שכר על מצווה בודדת תכף אחר קיומה, משום שחפץ תמיד להעניק לאדם הזדמנות שניה לתקן את מעשיו, וגם כלפי האומות יחפץ לתת להם את האפשרות לתקן מעשיהם אף שאינם ראויים לכך.

ואכן, כשישמעו גויי האומות הצעה זו יקבלוה בורועות פתוחות. מייד כל אחד ואחד מן הנכרים הולך ועושה סוכה בראש גגו כדי לקיים מצוות סוכה.

אמנם, עתיד הבורא להקדיר את החמה באותה עת, כדי שזו תקפח על ראשם ביותר ותחמם את כל היקום בחומה הרב, וכאשר יסבלו מן החם, מייד כל אחד מהם יבעט בסוכתו ויצא, ונמצא שלא עמדו במצווה הקלה שנתבקשו לקיימה ובכך יפסידו את שרכם.

והקשו על כך **חכמינו בגמרא**, הרי אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניה עם בריותיו, ובאופן שהחום מעיק ומציק כל כך הרי גם ישראל פטורים מלשבת בסוכה, ולא מסתבר שבכך דווקא תבחן צדקתם של הגויים? ותרצו, כי אמנם חיוב לא לשבת בסוכה בחם שכוה, אך לבעט בסוכה - דאי שלא, ומחמת אותה בעיטה יפסידו האומות.

ועל אותה שעה נאמר (תהלים ב ד) "ושב בשמיים ישחק ה' ילעג למו", כי אפילו מצווה קלה כמצוות סוכה לא האומות יכולים לקיים, ולא עוד אלא שבעטו בה.

ויש להבין, מפני מה באמת נבחרה דווקא מצוות סוכה לנסות בה את הגויים. ואם משום שאין בה חסרון כיס - כי את הסכך נוטלים מפסלת גרן ויקב שאינה יקרה - הרי יכלו לנסותם במצוות שופר, שגם אם מחירו יקר ליחיד, הרי בשופר אחד אפשר להוציא אלפי אנשים ידיו חובתם, ויוכל כל אחד לתת פרוטה, ובשופר אחד יעברו ויציאו את כל העיר.

מדוע נחשבת מצוות סוכה קלה ופשוטה יותר, והרי בכל זאת יש לטרוח בבנייתה, ולהשתדל בהשגת צרכיה, ובמה נחשבת היא פחות מאחרים?

הקל והקל וההלה

לתירוץ הקושי, נקדים מעשה שהיה נוהג לספר הגאון **רבי טוביה גולדשטיין זצ"ל**, ראש ישיבת **"עמק הלכה"**, וכדי להבין את המעשה, נקדים לספר מעשה אחר, המובא בספר **"המגיד"** מאת **הרב פסח קרהיה שליט"א**, שגם הוא נסב אודות רבי טוביה גולדשטיין, ומתוך כך נבוא ליישב את הסוגיא:

בזמן מלחמת העולם השנייה, התגלגל רבי טוביה יחד עם קבוצת בחורים מיישיבות ליטא למחנה עבודה בסיביר שברוסיה. על אף שבאותם הימים היה כל ענין של דת הס מלהזכיר מפני הסכנה, השתדלו הבחורים בכל כוחם שלא לחלל את השבת, ולכל הפחות למעט בעשיית פעולות הכרוכות באיסור מן התורה.

תפקידם היה לחטב עצים, לנסרם לנסרים ולהכין מהם קורות עץ גדולות, אותן היו משיטים במורד הנהר, עד שהיו מגיעות למפעל ליצור מטוסים.

כיוון שהוכרחו בעל כרחם לעבד בשבת, טכסו עצה ומצאו כי יוכלו להתחלק לקבוצות, וכל ענף יתחכווה שני בחורים יחד, באופן שתהיה פעולתם בגדר "שניים שעושה" הפטורים מן התורה באופן שכזה וכפי שאמרו **חכמינו במסכת שבת (א.)**.

וכן את הקורות ישאו פחות מארבע אמות ויעמדו לנוח וחוזר חלילה, שאף באופן זה אין חייבים מן התורה.

אמנם, בשעת מעשה לא נתנו ליבם לכך שאחד ממפקדי המחנה עומד על הר גבוה

ומתבונן במעשיהם, וכאשר ראה שניים עושים מלאכת אחד, וכן שהולכים ועוצרים, הולכים ועוצרים, היה סבור כי לצון חמדו להם, ומתפרים הם במלאכתם.

בשעת ערב, לאחר שסיימו את מלאכתם ופנו אל צריפיהם לנוח מעמל היום, שלח המפקד לקראם אל חדר ההנהלה. במקום כבר המתינו כל ראשי המחנה, והעמידו בית דין מיוחד לשפוט את הבחורים המחבלים במאמץ המלחמה.

על כס המושפט ישבו חמשה שופטים חמורי סבר והאזינו בכבד ראש לדברי המפקד, שאמר: "ראו נא שופטים נכבדים, בחורים אלו מבקשים לסייע לאויב בשעת מלחמה, ובה בעת שזקוקים אנו למטוסים כדי לנצח במלחמה, מתעצלים הם ועוסקים שניים יחד במלאכה הראויה ליחיד, ונעמדים לנוח בכל רגע".

גם לאחר שסיים להרצות את דבריו, לא נחה דעתו של אותו מפקד, עד שדרש מן הבחורים להציג בפני השופטים כיצד בדיוק פעלו את פעולתם היום.

הבחורים מצדם הבינו כי נקלעו לצרה גדולה, וניסו בכל כוחם להסביר לפני חבר השופטים כי חלילה להם מלפגוע במאמצי המלחמה, וכל כוונתם לא היתה אלא כדי להמנע מעברה.

למרות מאמציהם לא הועילו הסבריהם לשכנע את השופטים בצדקת מעשיהם, ולא עוד אלא שאחד השופטים טען לעומתם: "שמעתי על הדת היהודית, ויודע אני כי דברי חכמה רבים כלולים בה. אך מעשים כגון אלו - עשיית פעולה בשניים, ועצירה מדי כמה רגעים בשעת הליכה - מעשים משונים הם, ואינם יאים כלל לחכמת היהודים הנודעת".

מה יעשו אותם בחורי חמד, וכיצד יסבירו לפני הגויים הנבכרים את החכמה הנגזרה בתורתנו הקדושה, ואת סודותיה העמוקים? ישבו הבחורים לפני השופטים חמורי הסבר ופניהם מפותחות, ולא ידעו כיצד יפול דבר. לפתע הגיעו אל המקום קבוצת קצינים, אשר דרכם היתה לבוא פעם אחת בשנה כדי לבדק את עניני המחנה האם מתנהלים הם כשורה, ובדיוק באותו היום באו אל המקום. בבואם הודיעו מפקדי המחנה על מעשי הבחורים, וגם הם גחכו בשמעם את טענותיהם.

אולם קצין אחד היה ביניהם, שמר על ארשת פנים חתומה. וכאשר כלו הנוכחים את דבריהם, קרא לבחורים לבוא אחריו. איש לא ההין לערער על סמכותו, מחמת דרגתו הגבוהה, וכך נועדו הבחורים יחד עימו במקום צדדי כאשר אין איש אתם בחדר.

לפליאתם הגדולה של הבחורים, פנה האיש אליהם בשפת היידיש, ואמר להם: "שבו נא". תחלה לא האמינו למשמע אזניהם, אך אז פנה אליהם שוב האיש וברכם: "שבע טוב, גם אני יהודי". תנה כבר נרגעו הבחורים, והסבירו לקצין כי בקשו למעט בחלול שבת, ועשו מעשיהם לפי תומם כדי להמנע מאיסורי תורה ולמעט בחומרתם ככל האפשר.

פתח הקצין וסיפר לבחורים את סיפורו: "אמנם יהודי אני, אך כיוון שגויסתי לצבא הרוסי בגיל צעיר התרחקתי משמירת התורה והמצוות, אולם בעבור אמי עליה השלום אעזר לכם. כאשר שכבה על ערש דווי קראתני אמי ובקשה ממני כי יבוא יום ואעזר ליהודים. אלו היו מלותיה האחרונות אשר אחריהן נפרדה ממני לנצח. את דבריה נצרת בלבי, לאחר שהבטחתי לה שאשמור את בקשתה. מאמין אני כי לשם כך נשלחתי הנה, כדי לסייע לכם ולהצילכם".

ואכן, הלך המפקד הבכיר וסידר מייד את ענינם של קבוצת הבחורים, ובכך הצילם ממוות לחיים.

כלה נפשי להצרות ה'

זהו המעשה הראשון אודות רבי טוביה גולדשטיין, ועל ידו נבין גם את המעשה האחר שארע עם אותה קבוצת בחורים שהיו בערבות סיביר וביניהם רבי טוביה, שסיפר בעצמו את המעשה הבא:

כפי שסופר, התאמצו הבחורים מאוד שלא לחלל את השבת ולכל הפחות להמנע מלעשות בה מלאכות שיש בהן איסורי תורה. כן היה כאשר הגיע יום ראש השנה, חפצו בכל מאודם שיהיה ברשותם שופר לתקע בו, ומשהפכו כל אבן ולא מצאו, הניחו למאמציהם בטענה שאנוסים הם ופטורים מקיום המצווה שהרי 'אונס רחמנא פטריה' (נדרים כז.).

אמנם, בשונה ממצוות שופר בראש השנה, כאשר קרב חג הסוכות לבוא, לא נסו הבחורים כלל לבנות סוכה, היות ששרר במקום קר נורא ומקפיא, ומכיוון שמעילים לחמם את גופם לא היו ברשותם, לא העלו בדעתם לצאת ולשבת בסוכה, כיוון שמצטערים הם מן הקר, והרי אמרו **חכמינו ז"ל במסכת סוכה (כו.)**, שהמצטער בישיבתו בסוכה פטור מישיבתה.

אך הנה, מספר ימים טרם התקדש חג הסוכות, הגיעה למקום חבורה נוספת, והפעם של בחורים חסידיים. והנה רואים בחורי הישיבה את חברהם החסידיים כורתיים ענפי עצים, ומגבישי קרח גדולים מכינים דפנות, אשר מעליהן הניחו את הענפים, כשהם ששים ושמוחים לעשות רצון קונם ולקיים מצוותו.

התפלאו הבחורים הליטאיים ושאלו: "והרי מצטער פטור מן הסוכה, ומדוע תטרחו?" השיבו החסידיים: "אמת יש בדברכם שהמצטער פטור מן הסוכה, אך אנו לא מצטערים כלל, ובקר העז אין אנו מרגישים כלל, ואדרבה, שמחה עצומה היא עבורנו לשבת בסוכה ולקיים בה את רצון הבורא". כך הפליא רבי טוביה את מעשיהם של בחורי הקבוצה החסידיית וכשהיה מספר בשנים שלאחר מכן את דבר המעשה משבחם היה ביותר, כי אמנם המצטער פטור מן הסוכה, אך גדול כוחה של מצוות ישיבת הסוכה וחביבותה להתגבר על כל קושי וצער.

רעה תהא טובה?

מנהג יחודי נקט הרב הקדוש רבי מרדכי מנדבורנה - לבנות שלוש סוכות זו לפניו מזו.

האחת, משמשת היתה את האורחים, השניה שמשה את בנות הבית, והשלישית, הפנימית מכולן את הצדיק בעצמו.

בדרך צחות היה מסביר את מנהגו הטמיר, בכך שבתורה הקדושה נאמר שלוש פעמים 'סוכות'.

בוער כשלהבת אש קודש היה רבי מרדכי לעבודת ה' במשך כל השנה כולה, אולם לשיא הגיעו הדברים בימי חג הסוכות, ובפרט בעת הנענועים בהושענא, אז פעל ישועות לכל המבקש.

כל שבעת הימים לא יצא הצדיק כלל מן הסוכה, והתפילות אף הן נערכו בה. ומה מרטיט הדבר, שיום השתלחותו של הצדיק אף יום ראשון של חג, ועל כך אמרו צדיקים, כי קיים הקדוש ברוך הוא את מצוות 'ולקחתם לכם', ונטל את האתרוג המהודר ביותר שמצא...

בשלהי הקיץ של אותה שנה בה מתרחש ספורנו, שררה מגפה קשה בבישיטנא, עיר מגוריו של רבי מרדכי.

תפילה

פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

טובת שאירי בשרם, נענה ואמר.

בעל הבית הביט בו במורת-רוח, מצפה לרגע בו יפטר מהאורח הבלתי-קרוא שנחת עליו. ר' זימל לא מתח אותו יתר על המידה: "ובכן, דע לך ידידי ושאר-בשרי כי עתיד אתה למות בימים הקרובים, ולכן אל תתעצל אלא תכתב תכף ומייד צוואה ותחלק את רכושך כראות עיניך..."

בעל הבית כמעט שהתמוטט בו במקום. הוא החזיר כסיד, ומהר לקרס על כורסה סמוכה. ההלך לבוש הקרעים שנראה בעיניו כקבצן, הפך לפתע לדמות מסתורית יודעת-כל שמהלכים לה בעולמות טמירים.

אחרת, מנין לו לדעת על מותו הפתאומי הקרב ובא?

במוחו של העשיר, צפו לפתע כל כאבי הבטן שפקדו אותו בתקופה האחרונה. עד עתה לא יחס להם חשיבות. חשב שבאו מרוב אכילת בשר ומאכלים משנים, אך עתה, התחזרה לו לפתע משמעותם האיומה...

מכאן ועד לכאבי לב וחזה דמיוניים, צמרמורות וגלי-כאב היתה הדרך קצרה.

עומד הוא למות, ועליו לצוות לביתו. צדקו דברי העני.

כיוון שנזכר ביום המיתה הקרוב מתמיד, עלו בו הרהורי תשובה, ותכף ומייד נפתחה ידו הקפוצה.

"אכן, אמר בקול רועד. "סבורני שטעיתי, וקרובי משפחה אנו. אתן לך סכום נכבד לנשואי בנותיך, רק אמר לי מתיכן באה לך ידיעה איומה זו שאני עומד למות!?"

ר' זימל מנה את צרור השטרות שתקע קרוב המשפחה שהתעורר משכנתו, ואחר, נענה בניחותא: "חוזר אני בי מדברי הראשונים, כי רואה אני כעת, שחיה תחיה ולא תמות..."

בעל הבית עמד נדהם. הצבע החל לשוב לפניו החזויות, אך הוא לא יכול היה להבין את אשר דובר אליו האורח: "וכי משטה אתה בי?" זעם נמשך בקולו.

ר' זימל לא נבהל. "ועתה אספר לך מנין יודע אני. פשוט מאוד. בעירי משמש אני כגבאי של חברה-קדישא, וסימן מובהק יש לי מנסינוני אצל נפטרים, כי בשעותיהם האחרונות של העומדים למות, אין הם מזהים את קרובי משפחתם.

כאשר ראיתי שאינך מזהה אותי, על אף ששאר בשרך אני, הבנתי מייד שבוודאי חולה מסוכן אתה, ושעתך קרובה, ועל כן יעצתי לך לסדר את ענייניך בעולם הזה.

אך כעת, כאשר שבה אליך הכרתך, אין ספק שחלפה מחלתך, ובריא אולם אתה לארץ ימים ושנים טובות..."

כאשר ראתי שאינך מזהה אותי, על אף ששאר בשרך אני, הבנתי מייד שבוודאי חולה מסוכן אתה, ושעתך קרובה, ועל כן יעצתי לך לסדר את ענייניך בעולם הזה. אך כעת, כאשר שבה אליך הכרתך, אין ספק שחלפה מחלתך, ובריא אולם אתה לארץ ימים ושנים טובות..."

כאשר ראתי שאינך מזהה אותי, על אף ששאר בשרך אני, הבנתי מייד שבוודאי חולה מסוכן אתה, ושעתך קרובה, ועל כן יעצתי לך לסדר את ענייניך בעולם הזה. אך כעת, כאשר שבה אליך הכרתך, אין ספק שחלפה מחלתך, ובריא אולם אתה לארץ ימים ושנים טובות..."

בתכריכין - לא יגועון אישים בכל ימי'. הזמן חלף, ובנותיו של ר' זימל הגיעו לפרקן, ושידוך אין. כי בלא נדוניה - אין חתן. איש לא רצה להשתדך עם בנותיו של אביון חסר-מזל זה.

ראה ר' זימל שכלתה אליו הרעה, והבין כי אם לא יעשה מעשה, עתידות בנותיו לשבת בביתו עד שילבין שערן, ויצא בדרכו לווינה הבירה.

בווינה התגורר אחד מקרובי משפחתו הרחוקים, דודנו של אמו המנוחה, ונצר נאמן למשפחת קארגמן, שלפי השמועה התברך בהון עתק. יתייצב ר' זימל לפניו וישטח לפניו את רע מצבו, ולבטח יפתח האיש את ידו ואת כיסו ויסייע לשאר בשרו הדך והנכלם.

לווה ר' זימל מקופת הגמ"ח ממון להוצאות הדרך, ונסע לווינה הגדולה.

אחרי שיטוטים ובירורים מצא את הכתובת. עיף ויגע מצא את עצמו עומד לפני דלתות עץ האלון החסונות המגיפות את בית המדות הענק שבנה לו הגביר באחת משכונות הפאר של וינה.

לקול הפעמון פתח אחד המשרתים לבושי המדים את הדלת.

"אמור לאדונך שקרוב משפחתו הגיע לבקרו מעיר רחוקה". נקט ר' זימל לשון ערומים. נזרר מלחשוף את מטרת הביקור המשפחתי המרגש.

מדד אותו המשרת במבטו ונפנה למסר לאדונו את הודעתו.

העשיר פנה תכף לקבל את פניו, אלא שבראותו את קרובו חשכו עיניו.

הוא לא נוקט ליותר מקמץ של ניסיון ארוך-שנים על מנת להבין את מטרת הביקור, ועינו צרה היתה בממונו וכספו עליו עמל.

מי יודע כמה עתיד הביקור המשפחתי לעלות לו...

"שלום עליכם!" פתח ר' זימל בהתרגשות. "כמה שמח אני לפגש את דודנה של אמי זכרונה לברכה. לא ימוש מזכרונך כיצד היתה מספרת לי תמיד על תבונתם וחכמתם של משפחת קארגמן אשר מברודי, והנה, זוכה אני לחזות באחד מצאצאיה הנכבדים כמו עיני..."

בהחלטה של רגע עלה בדעתו של העשיר רעיון נפלא: במקום לאסוף תירוצים מן הגרן ומן היקב, ולנסות להתחמק מקרובו בחסר הצלחה - הן מכיר הוא את טבעם של קרובים אלו שאין הם מוותרים בקלות - מוטב שיתנכר אליו בטענה שאינו מכיר.

"כמדומה", נענה ואמר, "שנפלה לכבודו טעות תמורה והחליף במישהו אחר, כי לא על בני משפחת קארגמן שמוצאה מברודי הנני נמנה, אלא על משפחה אחרת בתכלית", הסביר.

ר' זימל, כמובן לא התלהב כלל מעצתו של בעל הבית. הייתכן שכל עמלו וטרחתו הרבה לנסוע לווינה ירדו לטמיון?

ביש-מזל פרח ממנו לרגע, ונצנוץ של חריפות הבהיק במוחו.

"מאחר ואני עדיין סבור שקרובי משפחה אנחנו, הרי שמבחינתי עלי לתת לך עצה טובה, כדרכם של קרובי משפחה הדורשים

לשנות סדרי בראשית

מעשה באברך שהגיע אל הגאון הקדוש רבי אברהם מסוכטשוב זי"ע, בעל 'אבני נזר', לאחר שעברו למעלה מעשר שנים מנישואיו וטרם זכה לילדים, בבקשת ישועה לזכות בבנים.

נענה הרבי: "אין עצה ואין תבונה כנגד דברי המשנה במסכת יבמות (סד), עליך לגרש את אשתך על מנת לזכות לבנים!"

כשחזר לביתו וסיפר על דברי הרבי, נעשתה מהומה גדולה.

האישה והוריה לא יכולים היו להאמין שכך אמר הרבי, וסרבו להעלות על דעתם אפשרות שכזו.

לאחר ויכוחים מרים והטחת האשמות, הסכימו ביניהם לנסוע כולם יחד לסוכטשוב, ולברר את העניין בעצמם לפני הרב הקדוש.

מכיוון שלא היה נהוג בסוכטשוב להכניס נשים אל הקדוש פנימה, נותרה האישה לעמד בחוץ, על יד הדלת, משם שמעה את טענות אביה עבורה.

האב טען כי לא ייתכן לגרשה, אך הבעל הציג לפני הרבי את דעת הרופאים, כי האישה היא עקרה.

כאשר הבין האב שדברי חתנו נכונים הם ואין ביכולתו לדחותם, הביע הסכמתו לנתינת גט. הדי הדברים הגיעו לאזני האישה שעמדה בחוץ, ובשמעה את השיחה נסבה על סידור הגט, פרצה בבכי מר וקורע לב.

הבעל ששמע את בכייתה מבחוץ החל אף הוא לבכות, ואל בני הוזהו הטרף האב המיוסר, עד שהמקום היה לחרדת אלקים.

מטבעו היה בעל 'אבני נזר' רך לבב, ולקול ההתייפחויות החל אף הוא לבכות יחד עימם עד שלא היה מסוגל עוד, וקרא לעברם: "למנן ה' הפסיקו נא לבכות, אינני יכול לסבול את הבכי..."

ואז, קם הרבי ממקומו והחל לפסוע בחדרו במהירות הלך ושוב, כשפניו בוערות כלפידים, לפתע נעמד באמצע החדר, נשא עיניו למרום, וצעק מרה בקול חוצב להבות אש:

"רבונו של עולם! יודע אני שלידת אדם ובריאתו הוא ענין של טבע העולם, אשר נטבע כבר במעשה בראשית, אבל הלא אתה יכול לשנות גם טבע מעשה בראשית, ולא יבצר ממך לשנות כל סדרי הבריאה כרצונך. לפיכך מבקש אני ממך שתשנה גם אצל אשת האברך הזה מעשה בראשית, באופן שיהיו להם בנים, כדי שלא אאלץ לגרשם!"

סיים הרבי את דבריו המרעידים, ופנה אל האברך בשמחה: "שובו לביתכם, כי ישועתכם קרובה לבוא!"

ובשנה ההיא ילדה לו אשתו העקרה בן זכר!

קדשת אלקים לי טוב

ר' זימל הקברן לא נתברך במזל טוב, ביש-גדא אמתי היה, עני ואביון שבכל אשר פנה נכשל, כה רע היה מזלו עד שככל שהלך מזלו ודעך כן הלך מזלם של בני העיירה ודרך, זה לעומת זה, וזאת על שום שפרנסתו מן החברה קדישא היתה.

וככל שהאריכו בני העיירה ימים, ובראותם אתנה היתה, כך היו ידיו של ר' זימל מחוסרות-מעש, ופרנסתו רחוקה מאתו.

אפילו להליץ על מצבו לא יכול היה ר' זימל, שהלא כל יעלה על הדעת להתלונן באזני חבריו שהם מאריכים ימים יתר על המידה...

הם מצידם, השיבו לו בחסר התחשבות רעה תחת טובה, וגומלים לו על שתיקתו במליצות המפורסמות של רבנו אברהם אבן-עזרא על מזלו הרע: 'לו יהיו נרות סחורתי - לא יאסף שמש עדי מותי, לו אהיה סחור

המומחה הנודע למגפות שהובא מהעיר הגדולה, קבע נחרצות שהמחלה הנמוכה, ביבי השופכין הזורמים בסמטאות באין מפריע, וגלי הפסלת שהתגבהו בכל קרן רחוב.

ראש העיר הנמרץ של בישטינא החליט לשים קץ לדבר.

גדודים של מנקי רחובות פשוטו על הרחובות המצחינים, ולאחר מאמצים כבירים שארכו כמה שבועות, היתה העיר בוהקת בנקיונה, כמו מצפה לקבלת פני הקיסר בכבודו ובעצמו.

מענה ואילך נאכפו חוקי העזר העירוניים, האוסרים להשליך אשפה בחוצות, בכל חומר הדין.

פקחים חמורי סבר שוטטו בעיר ובלשו אחר פיסות לכלוך או פסולת שלא פונתה למקומו המיעד. המשליכים נענשו תמורת.

גם חוקי הבניי נאכפו מחדש. המבנים המאולתרים נהרסו ומהנדסים קפדניים עברו בין בתי העיר ובחנו את כל בקתות העץ והמחסנים המזוהמים.

חג הסוכות קרב ובא, ויהודי בישטינא היו אובדי עצות. אלו מביניהם שנסו להעמיד את הסוכה, נקנסו בו ברגע שהציבו את הקרש הראשון על הקרקע, בתוספת אזהרה על מעצר.

הפקחים, שהבינו כי עליו על מכרה זה, הרבו לסייר ברחובות היהודים ומנעו כל ניסיון לבנות סוכה.

אחד היה בבישטינא, שהגזירה החריפה כלל לא הגיעה לאזניו, ולא סוכה אחת בנה, כי אם שלוש! הרבי, רבי מרדכי'ה מנדבורנה.

למנן האמת, הגיעה הגזירה לאזניו, והפקחים הורו צצו גם בחצר הרבי, מאיימים ומזהירים שיש להרוס את המבנה הבלתי חוקי, המהווה סכנה לשלום הצבור מפני המגפה, אך דבריהם כלל לא נכנסו לאזניו. משל לא נאמרו.

התגובה היחידה שיצאה מפיו בדרך אגב, היתה: "מרדכי'ה בנה סוכה בכדי שתעמד, ולא שיהרוס אותה..."

הפקחים ההמומים מהרו לראש העיר וסיפרו לו על הראבין היהודי הרומס את החוק ברגל גסה, וזה הורה לזמן את הרב ללשכתו לבירור דחוף.

לתדהמתם, הגיב הצדיק להזמנת ראש העיר בסרוב.

חתמו של ראש העיר בערה בו, והוא קם ויצא לבית הרבי.

"אם לא תהרוס את הסוכה, אדאג באופן אישי שיטול עליך עונש חמור ביותר, אתה עלול להאסר ולעמוד למשפט!" איים בועם.

והרבי, מפטיר בשלווה:

"מרדכי'ה בנה סוכה בכדי שתעמד, ולא על מנת להרוסה..."

זעמו של ראש העיר גאה, ופניו סמקו כבעס גורא.

בקש הצדיק לשכך את חרונו,

המשך בעמוד ד'

בתשרי תש"ג עברה הרינה בגטו קובנא, על יהודי שהגיע מווילנא ובזיו ארבעה מינים.

אותו יהודי היה מומחה למכונות יצור, ובשל כך היה עליו לסייר בין בתי החרושת שבגטאות קובנא ווילנא, ולנסוע מכאן לשם, כך הביא עימו את ארבעת המינים.

אי אפשר לתאר את השמחה העצומה שפשטה בגטו כאשר נודע שבשנה זו יזכו לברך על הלולב, כמו חיות חדשה נופחה בנשמות האומללות, וזיק של חיים נצת בעינים העצובות. אלא שבעבר זמן קצר שבתה השמחה.

אותו יהודי שהגיע מווילנא נצטווה לעזוב את קובנא ולשוב לווילנא תוך במוצאי יום טוב ראשון שבאותה שנה חל בשבת. ומצוות ארבעה מינים מה תהא עליה?!

יהודי הגטו לא יכלו נשא מחשבה זו. הנה הלולב ומיניו תחת ידם ובמחצתם, ולא יוכלו לזכות לקיים את המצווה?!

רב העיר - הגאון המפורסם רבי אברהם דב כהנא שפירא שהיה מגדולי הפוסקים בדור שלפני המלחמה, היה מוטל על מטת חליו, ובלתי ניתן היה אפילו להציע בפניו את השאלה, ובצר להם באו יהודי הגטו לפני רבי אפרים ובקשוהו לחפש אחר פתח לקיום המצווה בשבת קודש. הלכה ולמעשה...

בכל יום שיבוא

כך ישב הגאון רבי אפרים אשרי זצ"ל, גופו במעמקי גטו קובנא. מאחורי גדר התיל ותחת קני הרובים של קלסי האס.אס. הרצחניים, אך ראשו ונשמתו צוללים במעמקי ים ההלמוד, ומחו מרחף בין דברי הר"ן לשיטת התוספות, בין קושית רבי שלמה קלוגר לסברתו של רבי עקיבא איגר.

בליבו פנימה התאזר באמונה תמימה, כי עד שיבוא ההגה, לא תהא השאלה אלא לחדודא בעלמא.

הן לכשיבוא משיח צדקנו ויגאלנו ממעמקי התפת, ירד בית המקדש בנוי ומשוכלל באש מן השמיים, ושם בהר ה' הלולב נטל ביום טוב ראשון שחל בשבת מן התורה.

שמה נזכר באותו מעשה ששחו (ר) אליהו כי-טוב ז"ל, 'הפוחת עשר' עמ' קא) על הגאון הצדיק רבי זלמן בהר"ן, בנו המפורסם של הגאון הקדוש רבי נחום משאדיק, שהתפרסם כבונה ירושלים ומקימה.

ענק בתורה היה רבי זלמן, אך עם כל גדולתו וגאונותו, לא נענה להפצרותיהם של בני ירושלים שרצו להכתירו בכתר הרבנות, ובכך להתפרנס מייגע כפ.

מדי שנה בשנה חדש תמוז יורד היה לפרדסי האתרוגים שביפו, ומעלה לירושלים אגרגים מלאים, מהם היתה פרנסתו.

ולא נהג ר' זלמן כשאר סוחרי האתרוגים. שאין עינו צרה בשאר בני אומנותו, וכל נער וזקן בירושלים באים להראות לפניו את אתרוגיהם, בין שנקנו אצל ר' זלמן ובין שנקנו אצל אחרים, והוא בטביעת-עינו

פוסק פסוקו על טיבם והדורים.

פעם, בא לפניו במוצאי היום הקדוש אברך משי ואתרוגו עימו.

הבחין ר' זלמן שהדור הוא האתרוג ביותר, מראהו נקי, גדול נאה ופסטמו זקוף כמגדל הלבנון, אלא שחסר היה אתרוג זה משהו.

העיר רבי זלמן את תשומת ליבו של הקונה: "והלא חסר הוא!"

צר היה לו לאברך על אתרוגו שנפסל, ותר אחר פתח להקל: "כן בשנה זו חל יום טוב ראשון של שולחן חותנו ואין מברכים על האתרוג עד לחל המועד, בהם אתרוג חסר כשר".

אותה שעה נדענע ר' זלמן כמי שנשכו נחש: "הייתכן שאברך בר-אורין כמון הסמך על שולחן חותנו בעבור שיעסק בתורה, יהא חסר אמונה כה פשוטה בביאת משיח?!

הלא מחכים ומצפים אנו שיבוא בכל יום ובכל רגע, ונזכה כל ישראל יחד לברך על הלולב ביום טוב ראשון בבית המקדש!

לא זו בלבד, אלא שאף בשאר ימי החג יהיה אתרוגך פסול במקדש, שהחיוב בו בכל שבעת הימים..."

ארבע אמות של הלכה בגטו

אמנם אמונתו של רבי אפרים איתנה וחזקה כי קרובה היא הגאולה, אך מתפקידו איננו יכול להשתמט.

מוטל עליו לברר את ההלכה עבור השואלים. תורה היא וללמוד אנו צריכים, הלכה היא ואת הפסק הם מבקשים.

ובשונה מאתנו המתענגים על פלפולי התורה החביבים, נפלאים מישורתה של סברא, ומשתאים לעצמתה של קושיא, אחרי ככלות הכול היה עליו לשוב ולנחות מאותו עולם מפואל של אביי ורבא, ריטב"א ופרי הארץ, ולהורות לאותם יהודים אומללים שהתקבצו סביבו והשליכו עליו את יתבם כיצד לנהג, הלכה ולמעשה...

וכן יצא רבי אפרים: היות והאפשרות היחידה לקיום מצוות נטילת לולב בשנה זו, היא בשבת, ואם לא יקיימוה ביום טוב זה שחל להיות בשבת, יתכן שלעולם לא יזכו עוד לקיימה... ניתן לסמך על שיטת רבותינו הר"ן והריטב"א הסבורים שלא נעקרה המצווה לגמרי, והעובר ונוטל קיימה.

ואם אמנם גם לדעת רבותינו אלו, העובר ונוטל לולב בשבת, אף אם קיים את המצווה מדאורייתא לא קיימה כראוי וכרצון חכמים, חדש רבי אפרים לומר שבשעת דחק כה גדולה כמו זו, והלא אין לך שעת הדחק גדולה מזו, לא גזרו חכמים כלל, וניתן לקיים את המצווה אפילו לכתחלה!

סברא נוספת להתר העלה רבי אפרים בכך שהיה הגטו סגור ומסוגר בגדר תיל מחושמלת, ועל יד הגדר עמדו יומם ולילה האורזים ימח-שמם לשמור שלא יצא איש, ובאופן שכזה ודאי שלא היתה דעת חכמינו לגזר שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים, שאין כאן רשות הרבים כלל, ובכלל, לא עלתה על דעת איש לצאת עם הלולב בתוככי הגטו מפחד הרשעים, ואף אם יצא איש יכול

לצאת כלל לרשות הרבים.

ואם בגמרא (סוכה מג.) אמרו שבזמן שהיה בית המקדש קיים לא גזרו שלא לטול ביום טוב ראשון שחל בשבת משום שתקנו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו, ועל ידי כך יזכר שלא להוציא לרשות הרבים, קל וחומר לנידוננו, שאם יבוא משהו להוציא את הלולב לרשות הרבים הרי זה מתחייב בנפשו ודמו בראשו מפניהם.

על אף כל האמור, נמנע רבי אפרים מלהורות לשואליה הלכה למעשה שיכולים הם לטול לולב בשבת.

תושבי הגטו הבינו מכן שלא אסר את הנטילה, שהנוטל לא הפסיד ובשעת הדחק ניתן להתיר, ותור ארון השתרך באחד המרתפים שבגטו. המוני יהודים שכל משאלתם היתה לזכות לאחוז בלולב ומיניו ולברך שהחינו בחדרת קודש ובלבבות נסעריים.

רובם ככולם ברכו בעינים זולגות דמעות. דמעות של שמחה המהולה בדאגה ובצער. ליבם אמר להם שזו הפעם האחרונה בחייהם.

אם על פניהם של יהודים פשוטים שרתה שמחה עלאית בקיום המצווה, בלתי ניתן לשער את דבקותם של בני התורה והחסידים שבגטו.

לימים תאר רבי אפרים, כיצד אמר לו ר' פייבל זיסמן הי"ד, מחסידיו לויבאוויטש, שמוכן וזומנן הוא אפילו להיות נדון בגיהנום על כך שעבר על דברי חכמינו ונטל לולב בשבת, ובלבד שיזכה בפעם האחרונה בחייו לנענע את הלולב.

"כל חיי פורתי הון רב תמורת אתרוג מורדר", אמר, "כטוב אני שמצווה זו תעמוד לי לזכות לאחר מותי ליום הדין".

כך עמדו אותם גופים מורעבים ומעונים, עור ועצמות, אנשים שאבדו את כל חיייהם להם, ונשמותיהם מאירות באור יקרות, אורה של המצווה.

האם ניתן לשער את האור הגדול שהאיר בשמיים מאותה נטילת לולב בגטו קובנא?!

ימים בודדים לאחר מכן, כאשר הבריאה הרב - רבי אברהם דב שפירא ממחלתו, שטח בפניו רבי אפרים את השאלה שהגיעה לפתחו, ועל המנעותו מלהורות בה לכאן ולכאן.

כשמע זאת בעל 'דבר אברהם' קרא בהחלטיות כי לכתחלה יכול היה להורות לשואלים לברך על הלולב, משום שבשאלה כדוגמת זו לא גזרו חכמים את גזרתם.

משם, מהר רבי אפרים לחברת הלומדים שהקים במחשכי הגטו 'תפארת בחורים', וסיפר להם את הכרעתו של הרב הנודע.

שמחה עצומה פרצה במרתף החנוק, על שזכו לקיים את המצווה כדת וכוהלכה.

מאליהן נשאו הרגלים הכחושות, הידיים השדופות חברו זו לזו, ושירת קודש פרצה מפי הנוכחים.

שמחת בית השואבה שכזו לא חווה עוד רבי אפרים אשרי כל חייו!

על המועד

המשך מעמוד ג'

ואמר לו: 'הידעת שרבי מאיר'ל מפרמישלאן היה דודי-זקני?'

הגוי הביט ברבי בחמה: "מה ענין דודך-זקנך אלי?!" עליך להרוס את הסוכה תכף ומייד!!"

הצדיק לא נבהל. "כיוון שבאת בצל קורת, הרי אתה אורחי, ובכן, אבקשך לשמוע מפי סיפור לא ארוך, אחר תעשה כרצונך".

השתתק ראש העיר באי רצון בולט, והניע בכתפו בהסכמה מאולצת. והרבי התחיל לספר:

"לפני שנים לא רבות, היה אציל שזכה לעשרה בנים נאים ומוצלחים. כולם בריאים ואיתנים כארזים.

בחצר ביתו הגדול והנאה של אותו אציל, היה גן נחמד ובו עצי חמד ואילנות פרי מלבלבים.

ביום מן הימים, החליט האציל לגוון: עצי הפרי לבדם אינם מרשימים די, רצונו בגנת פרחים יפהפיה שתפיץ ריח משכר באפו של כל הבא בשערי ביתו.

אדם מעשי היה האציל, ובתוך ימים ספורים נעקרו האילנות מחצורו על ידי חבר פועלים וזרזים, ותחתם נשתלו פרחים ממינים שונים.

והנה, אך צמחו ערוגות הפרחים ולבלבו עליהם, תקפה מחלה מסתורית את בנו של האציל.

זמן מה התפתל הבן ביסורים עד שמת.

לא הספיק האב להתאושש מיגונו, ולהנות מן הפרחים משובבי עיניו, והנה חלה גם בנו השני, ולא ארך הזמן עד שנפח גם הוא את נשמתו.

למרבה האסון, עוד בטרם מת הבן השני, דבקה המחלה האימומה והמסתורית גם בבן השלישי, ואחריו בבן הרביעי והחמישי...

בתוך זמן קצר מתו תשעה מתוך עשרת בניו של האציל.

הבן העשירי, האחרון שנותר לפליטה, אף הוא נדבק במחלה המחרידה, ומצבו היה קשה ביותר.

האב השכול פזר את כל הונו, והזעיק אל מטת החולה פרופסורים ידועי שם, מומחים שביכלתם לרפא כל מחלה, אך גם הם פכרו ידיהם בצער. חלקם הביעו תמיהה על שנקראו למטתו של גוסס.

כשיצא האציל מפתח ביתו, פניו שחרות משחור והוא מתנודד כמוכה רעם, ונראה

שימיו ספורים, נטפל אליו אחד מידידיו ודבר על ליבו לנסות את מזלו בעיירה פרמישלאן, שם מתגורר יהודי עושה נפלאות.

"אם תצליח לקבל את ברכתו של היהודי, מובטח לך שבגן יקום מחליו", טען הידיד בלהט.

זיק של תקווה נצת בעיני האב, שדעתו כמעט ונטרפה עליו באין יכולת בידו להושיע את בנו האחרון, והוא מהר לפרמישלאן. נחלי דמעות שפך הגוי אצל הצדיק מפרמישלאן, עד שהפסיקו הרבי בחדות:

"שמע נא מה שמאיר'ל אומר: הרי היה לך בחצרך גן נאה ובו אילנות נאים ומלבלבים.

והנה, יום אחד חשקה נפשך בגנת פרחים, ומה עשית? כרת את כל העצים שבחצרך בלא להניד עפעף.

'האדם עץ השדה' (דברים כ ט), אומרת התורה, ובשל העובדה שגדעת על לאדבר את עצי הפרי שבחצרך, נגדעו משמיים ילדיך שלך..."

ראשו של הגוי הסתחרר, עיניו חשכו, והוא נתמך בשולחן העץ הכבד. במו ידיו המיט על עצמו את האסון הזה...

קולו של הרבי הוא שנסך בו רוח חיים. "כיוון שבאת אלי, לא אשלחך ריקם. מבטיח אני לך שילדך העשירי יתרפא ויקום ממטת חליו ויתהלך בריא ושלם כאחד האדם!"

ככלות מסכת ההודאות הנרגשות, שב האציל לביתו, שם מצא את בנו, המחלים באורח פלא ממחלתו.

"עד כאן הספור עם דודי-זקני", אמר רבי מרדכי מנדבורנה לראש העיר הזועם שמוול.

"ועתה, האם ידוע לך מיהו אותו ילד עשירי שהציל הדוד ממוות לחיים??

הן אתה הוא!!

האם זו הטובה שהגן משיב לי עבור הצלתך ממוות על ידי דודי???"

דממה רועמת השתררה.

פניו הסמוקות של ראש העיר הנדהם החווירו כסיד, ולאחר רגע ארוך הוא נפל לרגלי הרבי ובקש את סליחתו.

הרשות נתנה לצדיק לעשות כרצונו, ולו יהיו אלו עשר סוכות...

